

angol hitrokonok a látható siker s számbeli gyarapodás garantiáját kívánják.

Erre a közgyűlés egyfelől a budapesti unitáriusok erkölcsi és anyagi erejében és kitartásában bizva, másfelől pedig az angol és amerikai hitrokonok évenként megújítandó segélyére és az erdélyrészi unitáriusok, egyh. fő és képv. tanács hathatós támogatására számítva, a budapesti unitárius fiókegyháznak anyaegyházzá lételét egyhangulag kimondotta, meghatározván egyszersmind, hogy annak megerősítését az Mélt. és Főt. Egyh. Főtanácstól kérni fogja.

A papi állomás betöltése jöven szőnyegre, minthogy a budapesti gyülekezet az erdélyrészi unitárius papokat és más viszonyokat nem ismerheti annyira, mint a főt. püspök úr, választási jogáról ezuttal lemondott és a papválasztást a főt. úrra bízta.

Ezek után a főt. püspök ur kifejezvéen megelégedését az egyház ügyeinek pontos intézése felett és a közgyűlés a főt. urnak tapintatos elnöklétéért, üdvös indítványaiért, ügyökben tanusított fáradozásaiért, nagy éljenzések közt köszönetet szavazván, a püspöki vizsgálat véget ért.

LEVELEZÉS.

London, jun. 14. 1881.

Kedves barátom!

A különféle gyűlések annyira igénybe vették minden perczemet, hogy teljes lehetetlen volt korábban megírni e levelet. Mint tudod, utamat Felső-Olaszhon felé vettem, még pedig két okból: először, hogy Milanoban találkozsam az unitarismus szabadelvű harcosával, Bracciforti tanárral, s másodsor, hogy megláthassam az újkori magyar történelem leglátványosabb tényezőjét — Kossuth Lajost. Boldognak érzem magam, hogy mindkét tervem sikerült. Nem tartozik e levél szük keretébe, hogy leírjam Trieszt szép fekvését, Miramare-t, a világ egyik legszebb pontját; az adriai tenger királynéját — Velenzét, Lombardia két legnevezetesebb városát, Milanót s Turint, vagy Turintól a moncenisi alaguton keresztül vezető vasutvonalat, mely mintegy 10 óráig folytonosan óriási magas hegyek s glätcherek között vezet. Mindezeket mellözve, folyóiratunkba tartozó dolgomat említeek meg röviden. Milanoba érkezve, azonnal felkerestem Braccifortit, ki a legmelegebb barátsággal s rokonszenvvel fogadott. Ő volt egész nap az én vezetőm, s képzelheted, mily kellemes napom volt az ő társaságában. Legelőször is a híres milanói Domot néztük meg, melyet a milanóiak a világ 8-ik csodájának neveznek (s méltán) s mely a Szent-Péter templom (Rómában) s a sevillai kathedra után a legnagyobb. Leírásába nem bocsátkozom; csak

annyit mondok, hogy nem lehet csodálkozni, ha nagy hatással van a lélekre. Ha meglátnád, még jobban lelkesülnél az egyházi művészet mellett. Bracciforti egy képet mutatott meg, mely azt ábrázolja, a mikor Szt. Ambrus püspöknek választották meg. E választáshoz egy legenda van fűzve. Ugyanis nagy harcz folyt a felett, hogy ki legyen a püspök. Egy kis gyermeket vittek eleibe, a ki még nem tudott beszélni, de akkor megszólalt, mondván, hogy Szt. Ambrus a püspök, s így a nép meg is választotta. Bracciforti a mellett lelkesül, hogy mint a Szt. Ambrus idejében, úgy most is a népnek szabadon kellene választania püspökeit. Mikor egyházi szervezetünket elbeszéltem neki: el volt ragadtatva. Mikor a Szt. Bertalan szobrához vitt, a következő megjegyzést tette: „Mit gondol barátom, ha e szobor megelevenülne, a mikor e templom tele van hallgatókkal, s elbeszelné, hogy minő rémes tettet, s mészárlást követtek el az ő nevében az Isten szolgálói, Szent Bertalan napján Párisban, vajon jönnének többet ide? Az a baj, hogy nincs ki felvilágosítsa a sötétben járó népet.“ Azután megnéztük S. Ambrogio (Szt. Ambrus) templomát, mely egy Bacchus templom romjain épült fel. E templom történeti nevezetességgel bír, mivel Szt. Ambrus Nagy Theodosius római császárt nem engedte, hogy kapuján bemenjen a thessalonikai véröngzés (389 K. u.) után. E templom arról is nevezetes, hogy a lombardi királyok s német császárok itt koronáztatták meg magukat. Megnéztük azt a palotát, a honnan Nagy Konstantin a legelső türelmi rendeletet kibocsátotta a keresztények számára; meg azt a helyet, a hol a szabadelvű kereszténység s a reformatio legelső mátyrját, Bresciai Arnoldot, Barbarossa Frigyes idejében a pápa megégettette s hamvait a széllel elfutatta. A Mercanti téren szintén egy érdekes palotát néztünk meg, a mely Tresseno podesta alatt épült, s a kinek egy lovag-szobrán ugyanott a következő felirat olvasható: qui solium struxit, Catharos ut debuit uxit. Az említett podesta nagyon sokat égettetett meg a Catharok közül, a kiket eretnekeknek tartottak.

Minthogy Milanóban épen iparműkiállítás volt: azt is megnéztük, de csak egy futtában.

A mi Braccifortit illeti, külsejére nézve középtermetű, igénytelen kinézésű, középkorú férfi. Tele tüzzel, lelkesedéssel. Igaz apostola az unitarismusnak. Teljesen meg van győződve a felől, hogy Olaszthonban, a mely szintere volt anynyi nagy és magasztos eszmének, az unitarius vallásnak jövőjének kell lenni. Bracciforti a legnagyobb barátságban van Terenzio Mamianival s Olaszthon több más szabadelvű fiaival. Elvitt s megmutatta, a hol predikálni szokott. Nem rég egy kitűnő szónok csatlakozott hozzá, ki híres katolikus pap volt. A politikai lapok pártolnák, de félnek, hogy elvesztik bigott előfizetőiket. Egyik politikai lap nagyon sokat kö-

zölt volt a Channing-ünnepélyről, s a laptulajdonos a szerkesztőt el akarta mozdítani. A papok üldözik Braccifortit, a kinek 8 gyermeke van. De ő nem fél az idők viharától, mert azt mondja, hogy az Isten őtet a szabadelvű nézetek terjesztésére teremtette. Ha hallanád, mily lelkesedéssel beszél, azt hinnéd, a reformatio idejéből való emberrel van dolgod.

Olaszthonban is nagy a vallás iránt való közöny. Három osztályba sorozhatjuk az embereket. Vagy olyanok, a kik mindent hisznek, vagy olyanok, a kik semmit sem, s az utóbbiak rendszeren az atheismus és materialismus felé hajlanak. Közből vannak, kiket a catholicismus nem elégít ki, de van hitők s tisztább vallás után epednek. Bracciforti szerint az utóbbiak az unitarismussal rokonszenveznek, s ő hiszi, hogy az unitariuské a jövő. Megkért, hogy képviseljem az angol unitariuskok évi nagy gyűlésén; a mit én örömmel elfogadtam. Azt ígérte, hogy folyóiratunknak rendes munkatársa lesz, s már a jövő füzetben írni fog. Én viszont ígértem, hogy ügyeinkről s szervezetünkről írni fogok neki. Mikor elváltunk, megölelt s megcsókolt, mondván: ez olasz szokás. Magam is viszonzám; de én fiatal ember létemre nem merészeltem volna először tenni. Ez egyike volt utazásom legszebb s kellemesebb napjainak.

Milanóból siettem Turinba. Itt Kossuth derék fiát, Lajost, ki az olaszországi államvasutak főigazgatója, felkerestem, s tőle mindenféle információt megnyerve, siettem Collegnoba. Életemben annyira meg nem voltam hatva, mint a mikor nagy hazánkfia előtt álltam. Hogy szívesen fogadott, az kétséget nem szenved, mert Angliában legkedvesebb barátai az unitariuskok voltak. Jól esett hallani, hogy én az ő jó barátjai házánál 1871—72-ben többször megfordultam. Érdekes társalgásunkat itt nem irhatom le. Chalmersnek Erdélyről irt könyvét szívesen fogadta. S megkért, hogy azokat, kik róla kérdezősködnek, a legszívélyesebben üdvözljem nevében. Az ő neve most is a legnagyobb varázsszal bír az angolok között. Azt láthatod a lapokból.

Turinból egyenesen Párisba mentem, sehol meg nem állva. Pünköst első napján reggel érkeztem meg. Tizenegy órakereszbe jutottál, kedves barátom, mivel rendszeren izentéd, hogy vegyek palástot és segédkezzem az úrvacsora-osztásnál. Az igaz, hogy tőletek távol voltam, de azért hitrokonok között hallgattam (legalább egy részét) az ünnepi beszédnek. Ugyanis Coquerel Etiennet, a Renaissance szerkesztőjét, s a mi néhai kedves Coquerel Athanasunk testvérét felkeresvén, neje a Szt. András templomába küldött, hol férjét feltalálhatom. Az említettem templomban, hol a néhai Coquerel Athanas angolul is szokott prédikálni, csakugyan találkoztam is nemcsak Coquerel Etiennel, hanem Charruau-d-val is, a kit a mi folyóiratunk olvasói már ismernek. Hogy a legmelegebben és szívélyesebben fogadtak, nem szükség említenem.

Az egyházi beszédet M. Viguie theologiae tanár tartotta, Róm. 8. 16. vers. alapján, a legnagyobb lelkesedéssel, szabad szellemben beszélve, hogy valójában Isten gyermekei vagyunk. Minthogy időm kevés volt, kedves embereimtől avval az ígérettel vettem búcsút, hogy visszamenetelenkor meglátogatom, a mikor bővebb alkalmam lesz velők megismerkedni. Az illetők szintén felkérték, hogy a legtestvériesebb üdvözlőket fejezzem ki az angol unitariusoknak.

Párisból még az nap délután elindultam rendeltetésem helyére — Londonba, a hová reggel 10 óraker szerencsésen megérkeztem, a mi régi Dall barátunk társaságában, mivel a Folksstonei állomásnál találkoztam.

Hogy angol hitrokoninknál a legszívélyesebb fogadtatásban részesülök, abban nem kételkedtem, s a mit te is tudsz a számos meghívó levelekből, miket elindulásom előtt kaptam; de a mit a lefolyt gyűlések alatt tapasztaltam: az minden képzelmemet felülmulata, s rendkívülig megindított. A hosszú és gyors utazás nagyon megtörte testemet, de a lélek fentartotta a lelkesedést bennem. S én hiszem, hogy egyházunkat jól képviseltem. Hogy minő beszédeket tartottam, s hogy fogadták, olvashatjátok az angol lapokból.

szertető barátod

Kovács János.

ÜDVÖZLŐ IRATA

a magyar unitáriusok Egyh. képv. tanácsának a Brit és külföldi unitárius társulat közgyűléséhez.

Kedves atyámfiai az Urban!

Kiváló örömtünkre és gyönyörűségünkre szolgál, hogy önöket kedves atyámfiai jelen gyűlésöken követünk Kovács János afia által üdvözölhetjük.

Nem csak azért örvendünk az önök gyűlésén, hogy azon küldöttünk által megjelenhetünk s élő szóval fejezhetjük ki szives köszönetünket azon meleg rokonszenvért és részvétért, melylyel önök irántunk és ügyünk iránt viselteknek és a melyet oly sok szép tettekben tanusítottak; hanem azért is, mert méltányolni tudjuk az önök közgyűléseinek nagy jelentőségét.

Az unitarismus minden látható kötelek nélkül mondhatni az egész föld kerekéségén el levén szórva megállhatása, terjedése bámulandó ténynek tetszhetik; ámde kedves atyámfiai mi a nagy apostol öröme egyenlő indulattal vagyunk, egy szerelmünk van, egy értelemmel, egy akarral vagyunk és leszünk (Filep 2, 2.); mindnyájan ugyanazon egyet szóljuk, egybe vagyunk kötve egy akarat és egy értelem által (1 Kor. 1, 10); és a hitnek e közösségében egy test vagyunk a Krisztusban, egyenként pedig mindnyájan egymásnak tagjai vagyunk (Róm. 12, 5).

Azokat a közgyűléseket, melyeket önök és amerikai afiai, valamint mi magyar unitáriusok koronként tartunk a hitbeli egység és együvé tartozás lát-